

BAROMETRI I TI PËR KOSOVË 2019

DHJETOR 2019

KANTAR

Përkrahur nga:

BAROMETRI I TI PËR KOSOVË 2019

DHJETOR 2019

KANTAR

Përkrahur nga:

Rreth STIKK

Si një katalizator në industrinë dinamike të teknologjisë, STIKK përshpejton rritjen dhe progresin në ekonomi. STIKK ofron një platformë që bashkon liderët e teknologjisë për t'u lidhur dhe bashkëpunuar me njëri-tjetrin dhe mbështet me entuziazëm anëtarët që shtyjnë përpara kufijtë e teknologjisë. Që nga themelimi në 2008, STIKK arriti suksese të shumta dhe u bë një nga shtytësit kryesorë të industrisë së TIK-ut dhe komunitetit të TIK-ut në Kosovë. Gjatë përpjekjeve drejt zhvillimit të vazhdueshëm të industrisë së TIK, STIKK ka realizuar projekte të shumta që kanë për qëllim promovimin e sektorit të TIK të Kosovës, përmirësimin e kornizës ligjore, implementimin e hulumtimeve dhe analizave specifike të industrisë si dhe të ndihmojë në zhvillimin e profesional të aktorëve të sektorit.

STIKK aktualisht ka mbi 200 anëtarë të cilët përfaqësojnë 90% të gjithë tregut të TIK në Kosovë. STIKK është e përkushtuar të ndihmojë rritjen afat-gjatë të sektorit të Teknologjisë së Informacionit dhe të Komunikimit të Kosovës, është e angazhuar në përmirësimin e mjedisit të biznesit për TIK, si dhe promovimin e kontributit të Teknologjisë së Informacionit dhe Komunikimit në rritjen ekonomike dhe progresin shoqëror në Kosovë. STIKK kërkon të marrë pjesë në zhvillimin dhe zbatimin e politikave të veprimit duke ndihmuar Qeverinë dhe Institucionet e Kosovës për të kuptuar trendet aktuale dhe ato të ardhshme të teknologjisë, dhe se si teknologjia mund të kontribuojë në rritjen ekonomike të vendit.

TABELA E PËRMBAJTJES

LISTA E TABELAVE DHE FIGURAVE	3
PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE	4
TË GJETURAT KRYESORE	4
HYRJE	5
METODOLOGJIA E HULUMTIMIT	6
TË GJETURAT	7
INFORMACIONE RRETH KOMPANIVE NË FUSHËN E TI NE KOSOVË	7
TRENDET NË INDUSTRI	9
EKSPORTI I SHËRBIMEVE DHE PRODUKTEVE	16
BURIMET NJERËZORE	19
PERFORMANCA FINANCIARE	20

LISTA E TABELAVE DHE FIGURAVE

FIGURA 1: KU NDODHET KOMPANIA JUAJ? (N=38)	7
FIGURA 2: CILI LLOJ I STRUKTURËS PRONËSORE VLEN PËR KOMPANINË TUAJ? (N=38)	7
FIGURA 3: KOMPANIA JUAJ ËSHTË PJESË E: (N=38)	8
FIGURA 4: CILAT PRODUKTE DHE/APO SHËRBIME I OFRON KOMPANIA JUAJ? (N=38)	9
FIGURA 5: ÇFARË LLOJE TË SISTEMEVE DHE PLATFORMAVE OPERATIVE PËRDORNI? (N=38)	9
FIGURA 6: CILAT TEKNOLOGJI I KENI PËRDORUR PËR TË PRODHUAR SHËRBIME/ZHVILLUAR PRODUKTE? (N=38)	10
TABELA 1: CILAT GJUHË PROGRAMUESE DHE “DEVELOPING TOOLS” I PËRDORNI? (N=38)	11
TABELA 2: CILAT TEKNOLOGJI TË DATABAZAVE PËRDORNI? (N=38)	12
TABELA 3: NE CILET SEKTORE OPERONI MOMENTALISHT NE KOSOVE DHE TREGJET INTERNACIONALE? (N=38)	13
FIGURA 7: CILAT NGA STANDADET E CILESISE NE VIJIM I POSEDON KOMPANIAN JUAJ? (N=38)	14
FIGURA 8: CILA ËSHTË ARSYEJA KRYESORE QË KOMPANIA JUAJ KA MARRË NJË STANDARD TË CILËSISË? (N=38)	14
FIGURA 9: CILAT ÇERTIFIKIME TË MËPOSHTME VLEJNË PËR PUNËTORËT TUAJ?? (N=38)	15
FIGURA 10: CILA ESHTË PERQINDJA E TREGUT KOMBETARE DHE ATE TE EXPORTIT? (N=37)	16
FIGURA 11: SI BENI BIZNES NE TREGJET NDERKOMBETARE? (N=38)	16
TABELA 4: NE CILAT TREGJE HORIZONTALE I OFRONI PRODUKTET DHE/APO SHËRBIMET E MËPOSHTME TË IT? (N=38)	17
FIGURA 12: JU LUTEM VLERËSONI TREGJET POTENCIALE PËR EKSPORT, TË LISTUARA MË POSHTË (N=27-33)	18
FIGURA 13: CILAT JANË AVANTAZHET THEMELORE TË KOMPANISË SUAJ NË TREGJET NDËRKOMBËTARE? (N=38)	19
FIGURA 14: CILAT NGA GJUHËT E PËRMENDURA MË POSHTË NJIHEN NGA PUNONJËSIT E JUAJ? (N=38)	20
FIGURA 15: JU LUTEM VLERËSONI SFIDAT E MËPOSHTME NË BIZNES ME TREGJE EKSPORTUESE (N=27-30)	20
FIGURA 16: CILAT JANË TË ARDHURAT TUAJA VJETORE (NË EURO)? (N=16-18)	21
FIGURA 17: SA ISHTE EKSPORTI NË VITIN 2017, 2018 DHE PARASHIKIMI PER 2019? (N=23-24)	22
FIGURA 18: JU LUTEM NA TREGONI NUMRIN E PUNËTORËVE DHE BASHKËPUNËTORËVE (NËSE KENI PASUR) PËR VITET NË VIJIM? (N=19)	22
FIGURA 19: STRUKTURA E PUNETOREVE (N=32)	23
FIGURA 20: SA ËSHTË PËRQINDJA E NDËRRIMIT TË PUNONJËSVE TUAJ (TURNOVER RATE)? (N=36)	23
FIGURA 21: SA KOHË JU DUHET PËR TË ZËVENDËSUAR PUNËTORËT QË E LËNË PUNËN? (N=36)	24
FIGURA 22: SA KANË QENË TË ARDHURAT MUJORE MESATARE (SIPAS KONTRATËS SË PUNËS) PER 2018 DHE PARASHIKIMET PER 2019, PËR POZITAT E MËPOSHTME? (N=8-19)	24
FIGURA 23: NORMA MESATARE E FATURESHME (N=8-19)	25
FIGURA 24: A PERBALLET KOMPANIA JUAJ ME DEFICIT TE PUNETOREVE TE KUALIFIKUAR? (N=38)	25
FIGURA 25: SI PERBALLENI ME DEFICITIN E PUNETOREVE TE SHKATHET? (N=38)	26
TABELA 5: SI PO PARASHIKONI QE DO TE NDRYSHOJE NUMRI I PUNETOREVE VITIN E ARDHSHEM? (N=33)	26
TABELA 6: SI PO PARASHIKONI QË DO TË NDRYSHOJNË TË ADHURAT E PUNETOREVE VITIN E ARDHSHEM? (N=33)	27
FIGURA 26: DUKE I KONSIDERUAR RRETHANAT AKTUALE, CILI ËSHTË NDIKIMI I FAKTORËVE NË VIJIM, NË ZHVILLIMIN E BIZNESIT TUAJ? (N=31)	28

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE

Ky studim u realizua nga Shoqata për Teknologji të Informacionit dhe Komunikimit (STIKK) me qëllim të mbledhjes së të dhënave mbi funksionimin dhe zhvillimin e sektorit të TI në Kosovë. Ky hulumtim është vazhdim i "Barometri i TI", i cili kryhet çdo vit nga STIKK.

Për të mbledhur të dhëna për këtë studim u përdor një mostër prej 38 kompanive të TI që veprojnë në Kosovë. Mbledhja e të dhënave dhe analiza e Barometrit të TI u zhvillua midis shtatorit dhe dhjetorit të vitit 2019.

TË GJETURAT KRYESORE

Sektori i TIK-ut në Kosovë është relativisht i ri, megjithatë po zhvillohet me shpejtësi, siç po nxjerrin në pah të dhënat e Barometrit të TI në Kosovë vit pas viti.

Ndërsa një sasi e konsiderueshme ndërmarrjesh po punojnë në tregun ndërkombëtar, potenciali dhe përvoja në tregun ndërkombëtar duket se ka një rëndësi të jashtëzakonshme për sektorin e TIK-ut në Kosovë. Përkatësisht 61% e kompanive të TI që morrën pjesë në kete hulumtim punojnë në tregun ndërkombëtar, krahasuar me tregun vendor që janë 39% e tregut të tyre.

Kompanitë kanë gjetur mënyra të ndryshme për të bërë biznes me kompani ndërkombëtare. Sipas ndërmarrjeve të TI-së, mënyra më e njohur është eksporti i drejtpërdrejtë nga Kosova për klientin jashtë vendit. Të tjerët janë duke bërë biznes nga një degë / degë në tregun e synuar, si Partner Distribues / Partner Lokal (agjent shitjesh) me një zyrë përfaqësuese, si dhe me një ndërmarrje të përbashkët.

Tregjet horizontale më të njohura janë Menaxhimi i dokumenteve, i ndjekur nga Business Intelligence/ Ruajtja i të Dhënave, Optimizimi i procesit të biznesit, E-commerce dhe Mirëmbajtja e Mbështetja dhe Përshtatja e produkteve.

Sipas kompanive që morrën pjesë në këtë hulumtim, Evropa Qendrore, SH.B.A. dhe Mbretëria e Bashkuar kanë potencialin më të lartë për eksport. Vendet me potencialin më të lartë eksportues që u përmendën në Evropë ishin Zvicra, Gjermania, pastaj Amerika e Veriut (SHBA dhe Kanada) dhe Mbretëria e Bashkuar. Azia Lindore, Lindja e Mesme dhe Afrika shihen pa potencial për eksport.

Edhese ka një rritjen në numrit mesatar të të punësuarve nga 14 në 2018 në 16 në 2019, industria e TI nuk ka shumë vështirësi në ruajtjen e punonjësve të tyre pasi pothuajse gjysma e kompanive besojnë se do të gjejnë një punonjës të ri në më pak se 3 muaj, 36% besojnë se do të gjejnë një punonjës të ri në kohë prej 3-6 muaj, dhe 11% në mendojnë se do të ju duhej më shumë se 6 muaj për të gjetur një punëtorë të ri.

Trendi pozitiv në rritjen e numrit mesatar të të punësuarve dhe pagave të tyre pritët të vazhdojë të rritet në vitin 2019.

Në aspektin e funksionimit të kompanive TI në Kosovë, ato ofrojnë kryesisht Softuer / TI, pastaj Shërbime për produkte harduerike dhe produkte Softuerësh. Ata përdorin kryesisht Windows dhe teknologjinë .NET për të ofruar shërbime. JAVASCRIPT, HTML, XML dhe PHP janë gjuhët më të përdorura të programimit. Teknologjitë më të njohura të databazave midis kompanive IT janë MS SQL / MYSQL, pastaj MS SQL Server.

Sektori më i popullarizuar për nevoja lokale është në shërbimet financiare ndjekur nga Sektori Publik, Shërbimet dhe Telekomunikacioni (Wireless dhe Mobile), ndërsa sektori më i njohur për tregun ndërkombëtar është Shërbimet IT dhe Kontrata të jashtme dhe Shërbimet komunale.

Lista e çertifikatave është e gjatë dhe e larmishme. Më shumë se gjysma e mostrës, përkatësisht 58% prej tyre deklaruan se çertifikimi profesional i menaxhimit të projektit (PMP) vlen për punonjësit e tyre të ndjekur nga çertifikatat e Microsoft-it 53%, dhe Scrum 50%.

HYRJE

Teknologjia e informacionit dhe komunikimit (TIK) ka filluar të luajë një rol të madh në rritjen ekonomike të Kosovës, pasi që është bërë një destinacion i kompanive rajonale dhe ndërkombëtare që kërkojnë shërbime të jashtme (outsourcing). Duke qenë një sektor strategjik i vendit, institucionet qeveritare dhe institucionet ndërkombëtare që veprojnë në Kosovë kanë dhënë mbështetjen e tyre drejt rritjes së sektorit të TIK-ut duke siguruar fuqizimin e aktorëve kryesorë të këtij sektori.

Duke marrë parasysh që sektori i TI-së në Kosovë është relativisht i ri, me shumicën e kompanive të krijuara pas viteve 2000, ai ka një rritje të shpejtë dhe po shkon shpejt drejt tendencave globale të TIK-ut. Themeluar në vitin 2008, STIKK mbetet një nga përkrahësit më të mëdhenj të sektorit të TIK dhe komunitetit ICT pasi vazhdimisht e bazon aktivitetin e tij në promovimin e Sektorit TIK në Kosovë. Qëllimet e STIKK arrihen duke zbatuar aktivitete të bazuara në shtyllat kryesore të tij si Promovimi i Eksportit, Përmirësimi i Përsosmërisë dhe Cilësisë së Kompanisë, Promovimi i Investimeve, Zhvillimi i Tregut të Brendshëm dhe Politikave të Promovimit të TI.

Barometri i TI është një mjet i STIKK-ut për të mbështetur sektorin e TIK-ut në Kosovë me këto qëllime:

- Jep një pasqyrë të zhvillimit të sektorit të TI në Kosovë;
- Mbështet kapacitetet e eksportit të kompanive të TIK në Kosovë;
- Analizon trendet e fundit të sektorit të TI;

STIKK ka kontraktuar Kantar Index Kosova që të kryejë përpunimin dhe analizën e të dhënave dhe të përgatisë raportin për Barometrin e TI të Kosovës për vitin 2019, ndërsa mbledhja e të dhënave është kryer nga vetë STIKK.

Këto informacione themelore për kompanitë e TIK-ut në Kosovë kanë për qëllim të japin një pasqyrë të vlerës së tregut kombëtar të TIK-ut, përfshirë kapacitetin e eksportit.

Barometri i industrisë së TI në Evropën Juglindore (SEE ITIB) është realizuar në Kosovë që nga viti 2014. Ky hulumtim përkrahet nga Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ).

Barometri i industrisë së TI në Evropën Juglindore (SEE ITIB) 2019 përqendrohet në eksplorimin e çështjeve të mëposhtme në lidhje me sektorin e TI në Kosovë:

- Vështrim i përgjithshëm mbi zhvillimin e TI në Kosovë;
- Analiza krahasuese;
- Trendet e fundit të eksportit midis vendeve të synuara (potenciali eksportues, aktivitetet eksportuese, barrierat e eksportit);
- Analizimi i burimeve njerëzore;

METODOLOGJIA E HULUMTIMIT

Qasja e hulumtimit që u përdor për Barometrin e TI-së 2019 ishte studimi sasior, përmes teknikës së intervistimit në internet të ndihmuar nga kompjuteri (CAWI).

Korniza e mostrës përbëhet nga lista e kompanive të TI në Kosovë e përbërë nga STIKK. Mostra e përgjithshme përbëhet nga 38 intervista me kompani të TI.

Pyetësi për “Barometrin e TI” është një pyetësor i standardizuar i përdorur në Evropën Jug-Lindore, më saktësisht Barometri i Evropës Jugore (SEE ITIB). Pyetësi u azhurnua dhe u përshtat nga ekipi i projektit në STIKK për nevojat lokale. Pyetësi u ngarkua më pas në sistemin e menaxhimit të anketeve të Survey Monkey dhe ju është dërguar kompanive për të plotësuar.

Mbledhja e të dhënave për këtë studim u përfundua midis shtatorit dhe dhjetorit të vitit 2019.

TË GJETURAT

INFORMACIONE RRETH KOMPANIVE NË FUSHËN E TI NE KOSOVË

Për të kuptuar më mirë kompanitë e TI në Kosovë, kemi pyetur disa informacione të përgjithshme se ku dhe si janë regjistruar ato.

Të dhënat zbulojnë se pjesa më e madhe e kompanive të TI që operojnë në Kosovë që morën pjesë në hulumtim janë të vendosura në Kosovë (37), vetëm njëra prej tyre ka selinë e saj në Slloveni.

Disa prej kompanive kanë edhe degë në vende të tjera si në Shqipëri, Zvicër dhe Shtetet e Bashkuara të Amerikës.

FIGURA 1: KU NDODHET KOMPANIA JUAJ? (N=38)

Shumica e kompanive (90% nga to) kanë 50% pronësi kombëtare, ndërsa vetëm 10% nga to janë degë e një kompanie të huaj, (në rast se kompania punon vetëm për kompaninë partnere ose kompanitë e tjera që i përkasin grupit).

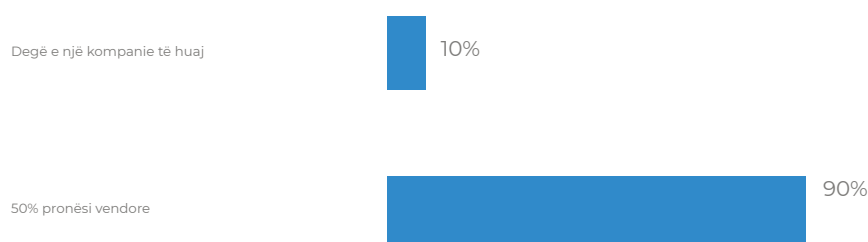

FIGURA 2: CILI LLOJ I STRUKTURËS PRONËSORE VLEN PËR KOMPANINË TUAJ? (N=38)

Kur bëhet fjalë për shoqatat, të gjitha kompanitë pjesëmarrëse në Barometrin TI 2019 janë anëtarë të shoqatës STIKK, ndërsa vetëm një numër i kufizuar i tyre janë anëtar i shoqatave të tjera si BCC (Këshilli i Konsulentëve të Biznesit) 5%, dhe 3 % janë anëtare të Aleancës BIT: Bosnja dhe Hercegovina.

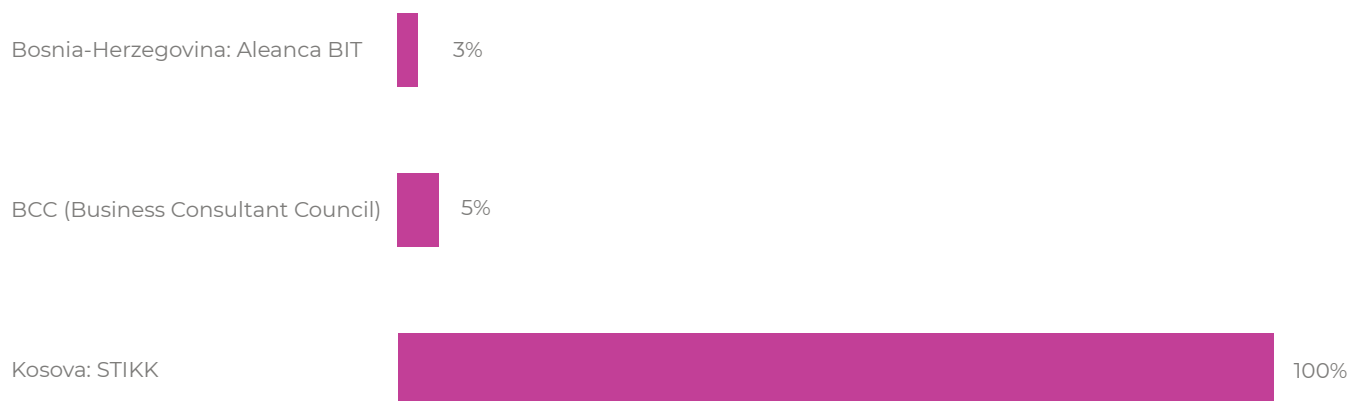

FIGURA 3: KOMPANIA JUAJ ËSHTË PJESE E: (N=38)

TRENDET NË INDUSTRI

Në mënyrë që të kemi një përmbledhje të produkteve dhe shërbimeve dhe të kuptojmë zhvillimet e fundit në këtë aspekt, ne kemi pyetur kompanitë se cilat janë produktet / shërbimet që ata ofrojnë. Shërbimet e softuerëve / TI janë në krye të listës ofruar nga 87% e kompanive të TI, pastaj Shërbimet për produkte harduerike 82% dhe produkte Softuerësh 76%. Një e treta e kompanive të TI-së, përkatësisht 26% prej tyre ofrojnë produkte harduerike dhe 11% e kompanive ofrojnë shërbime dhe produkte të tjera si: Siguria në internet, kujdesi ndaj klientit, BPO, E-prokurimi, Marketingu Digjital (posaçërisht SEO dhe SEA), Shërbime për menaxhimin e dokumenteve, Konsulencë dhe Auditim në TIK, Siguria e Informacionit, Zgjidhje të Biznesit, Edukim dhe Trajnim, etj.

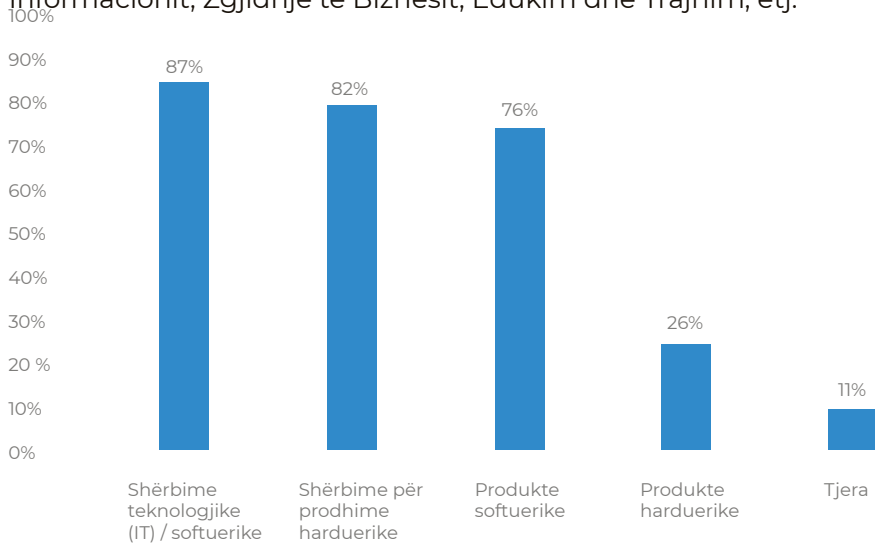

FIGURA 4: CILAT PRODUKTE DHE/APO SHËRBIME I OFRON KOMPANIA JUAJ? (N=38)

Kur bëhet fjalë për përdorimin e sistemeve operative, shumica e kompanive TI në Kosovë përdor Windows 95%, pastaj Linux 66%, MAC-OS 63%, Android 61%, iOS 55% dhe vetëm një numër i kufizuar e kompanive, përkatësisht 16% prej tyre përdor UNIX si një sistem operativ.

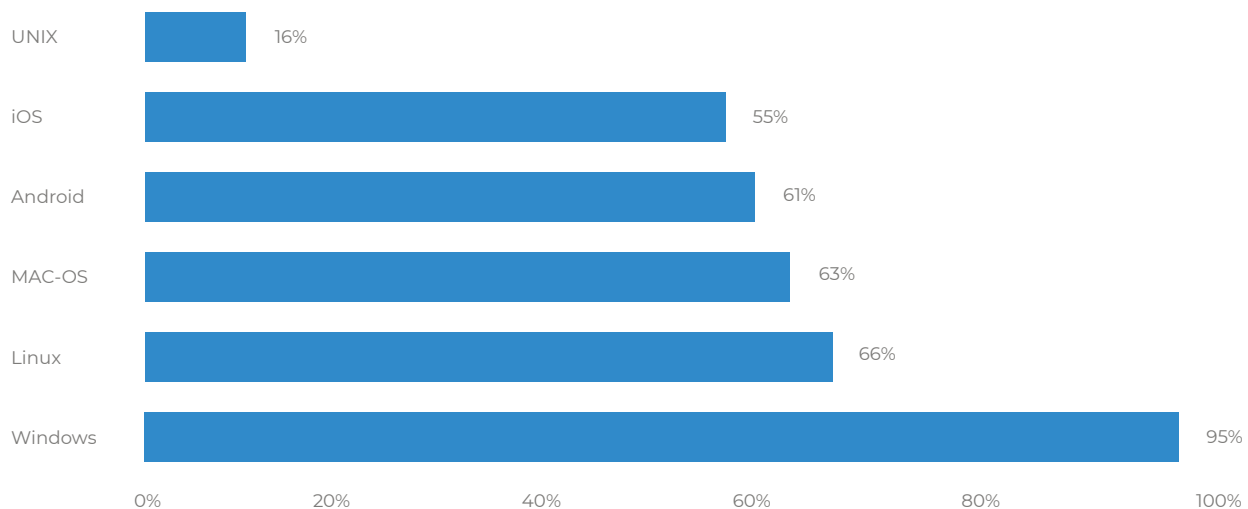

FIGURA 5: ÇFARË LLOJE TË SISTEMEVE DHE PLATFORMAVE OPERATIVE PËRDORNI? (N=38)

Lista e teknologjive të përdorura për të ofruar shërbime është mjaft e gjatë. Kryesorja është .NET e përdorur nga 58% e mostrës, ndërsa teknologjitë tjera të paraqitura në tabelën më poshtë përdoren gjithashtu shpesh nga kompanitë sikurse: Inteligjenca Artificiale dhe Xamarin 18%, VR / AR 13% dhe Blockchain 11%. Një gjetur interesante është se 13% e kompanive deklaruan se nuk përdorin asnjë teknologji (të paktën ato nga lista), ndërsa 34% e kompanive të TI që morrën pjesë në këtë studim përmendën shumë teknologji të tjera që përdorin sikurse: softuerët të prodhuar nga ata, PHP Laravel, NodeJS, ReactJS, React Native, VueJS, SCADA & PLC dhe shumë më tjerë.

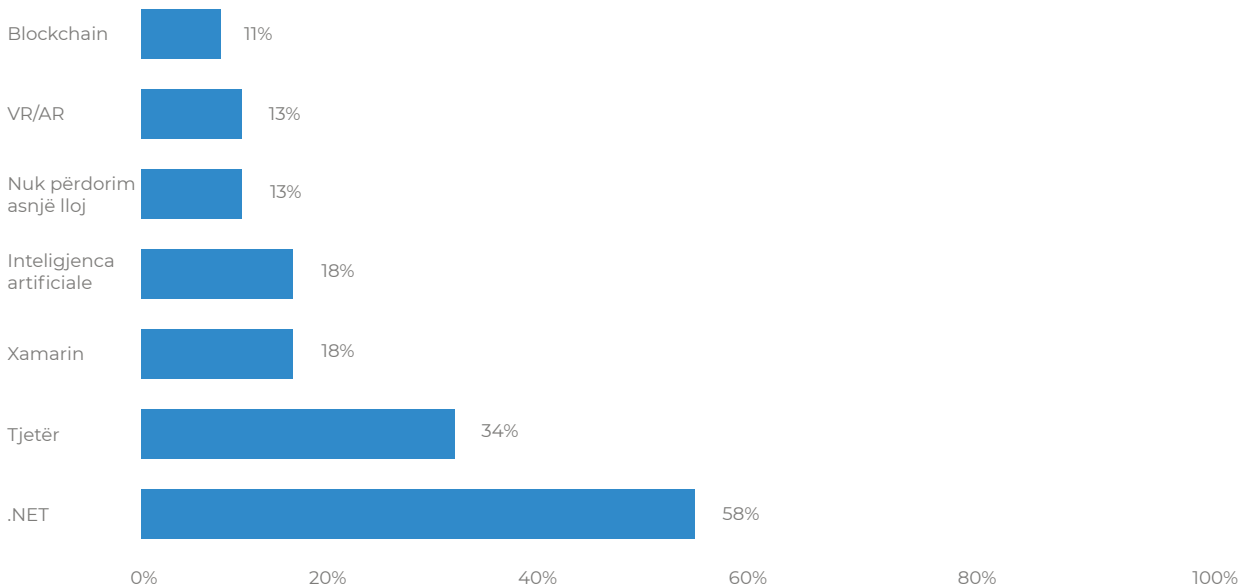

FIGURA 6: CILAT TEKNOLOGJI I KENI PËRDORUR PËR TË PRODHUAR SHËRBIME/ZHVILLUAR PRODUKTE? (N=38)

Për të kuptuar edhe më mirë mjedisin e punës në drejtimin e përdorimit të teknologjisë, ne u kemi kërkuar kompanive që të tregojnë se cilat gjuhë programuese dhe mjetet e zhvillimit ata përdorin në punën e tyre.

Gjuha më e njohur e programimit midis kompanive TI është JAVASCRIPT, e ndjekur nga HTML, XML, PHP, JAVA, C ++, C, Languages Script - tjera, PYTHON, PL / SQL, SWIFT, Objektivi C, Basic - Visual Basic, VBA etj. , Ruby N RA VAJZA, c #, Delphi, OBJEKTET VISUALE, Perl.

Shumë kanë deklaruar që përdorin gjuhë të tjera programimit 16% të tilla si: NodeJS, Flutter, VC, AngularJS, SingalR, Visual code studio, ReactJs, React Native, VueJS, Rust dhe SCALA.

Ndërsa 13% prej tyre kanë deklaruar se nuk përdorin ndonjë gjuhë programimi.

GJUHË PROGRAMUESE DHE MJETET E ZHVILLIMIT

PËRQINDJA E PËRDORUESVE

JAVASCRIPT	76%
HTML, XML	68%
PHP	63%
JAVA	55%
C++	40%
C	29%
SCRIPT LANGUAGES - OTHERS	29%
PYTHON	24%
PL/SQL	24%
SWIFT	24%
OBJECTIVE C	16%
OTHER	16%
BASIC – VISUAL BASIC, VBA ETC.	13%
RUBY ON RAILS	13%
NUK PËRDORIM ASNJË	13%
C#	11%
DELPHI	5%

TABELA 1: CILAT GJUHË PROGRAMUESE DHE “DEVELOPING TOOLS” I PËRDORNI? (N=38)

Teknologjitë më të njohura databazave në mes të kompanive TI janë MSQL / MYSQL, e ndjekur nga MS SQL Server, Oracle, Apache, noSQL, ACCESS, JDBC, pastaj CASSANDRA, IDMS, SAS, Object Store dhe RDB.

The other database technologies used (13%) are: AuroraDB, DynamoDb, RDS, Neptune DB (Graph DB), Firebase, Postgresql, MongoDB, RWAS.

Teknologji të tjera të databazës 13% janë gjithashtu të njohura midis mostrës sonë. Teknologjitë e tjera të të dhënave të përdorura janë: AuroraDB, DynamoDb, RDS, Neptun DB (Graph DB), Firebase, Postgresql, MongoDB, RWAS.

Rreth 5% kanë deklaruar që nuk e dinë, ndërsa 5% e mostrës kanë deklaruar se nuk përdorin ndonjë teknologji të bazës së të dhënave.

TEKNOLOGJIT E DATABAZES

PËRQINDJA E PËRDORUESVE

MSQL/MYSQL	82%
MS SQL SERVER	61%
ORACLE	32%
APACHE	27%
NOSQL	24%
OTHER	13%
ACCESS	5%
JDBC	5%
NUK E DI	5%
NUK PËRDORIM ASNJË	5%
CASSANDRA	3%
IDMS	3%
SAS	3%
OBJECT STORE	3%
RDB	3%

TABELA 2: CILAT TEKNOLOGJI TË DATABAZAVE PËRDORNI? (N=38)

Tabela e mëposhtme paraqet me hollësi sektorët e TI në të cilat janë të angazuar ndërmarrjet.

Ekziston gjithashtu një dallim nëse kompanitë janë duke punuar për tregun vendor ose ndërkombëtar me punë që lidhen me sektorët specifikë të interesit.

Sektori më i popullarizuar për nevoja lokale është në shërbimet financiare nga 24% të mostrës, e ndjekur nga Sektori Publik, Shërbimet dhe Telekomunikacioni (Wireless dhe Mobile) me 21%, ndërsa sektori më i njohur për tregun ndërkombëtar është Shërbime IT dhe Kontrata të jashtme 58% dhe shërbime komunale me 37%.

KOSOVË TREGU INTERNACIONAL

AEROSPACE	-	3%
AUTOMOBILJE	3%	5%
MBROJTJE	3%	5%
EDUKIMI (E-LEARNING)	16%	16%
SHËRBIMET FINANCIARE	24%	26%
LOJËRAT DHE SHËRBIMET	3%	11%
SHËRBIMET SHËNDETËSORE	8%	18%
AUTOMATIZIMI NË SHTËPI	5%	-
ZBATIMI I INDUSTRIË DHE AUTOMATIZIMI	3%	11%
SHËRBIME IT DHE KONTRATA TË JASHTME (OUTSOURCING)	16%	58%
PROD HIM, SHPËRNDARJE, SHTIJE ME PAKICË	11%	6%
MARKETINGU DHE KOMUNIKIMET	8%	16%
MEDIA DHE PUBLIKIME	13%	3%
ORGANIZATA JOFITIMPRURËSE	16%	5%
SEKTORI PUBLIK (QEVERIA ELEKTRONIKE)	21%	5%
PASURI TË PALUAJTSHME	3%	3%
SHËRBIME (HR, KONTABILITET, LIGJOR)	3%	16%
SHËRBIME KOMUNALE	21%	37%
TELEKOMUNIKACIONI (WIRELESS DHE MOBILE)	21%	11%
TURIZMI DHE MIKPRITJA	5%	5%
TREGTIA, TRANSPORTI DHE LOGJISTIKA	-	11%

TABELA 3: NE CILET SEKTORE OPERONI MOMENTALISHT NE KOSOVE DHE TREGJET INTERNACIONALE? (N=38)

Në mënyrë që të operojnë në tregje të ndryshme ndërkombëtare, në shumë raste kompanitë kërkojnë të marrin standarde ndërkombëtare të cilësisë, që duket se nuk është rasti për shumë kompani të TI-së së Kosovës, pasi që më shumë se gjysma, përkatësisht 61% e kompanive kanë deklaruar që nuk posedojnë asnjë standard të cilësisë.

Në ato pak raste, ISO 27001 dhe ISO 9001 janë standardet më të njohura të cilësisë që merren midis ndërmarrjeve të TI në Kosovë.

ISO 9001 është marrë nga një e treta e kompanive (34%), ndërsa ISO 27001 është marrë nga një e katërta e kompanive (26%).

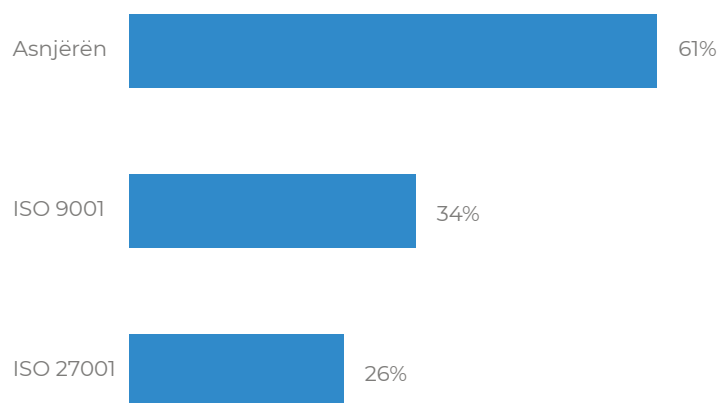

FIGURA 7: CILAT NGJA STANDADET E CILESISE NE VIJIM I POSEDON KOMPANIAN JUAJ? (N=38)

Ndërsa kur u pyetën se cilat ishin arsyet që ata kishin marrë standardet ISO 27001 dhe ISO 9001, 29% nga kompanitë deklaruan se këto standarde të cilësisë përmirësojnë proceset në kompani, 11% nga ta deklaruan se kërkohej nga klientët / klientët e mundshëm, dhe 8% nga ta deklaruan se i morën ato sepse kjo do të përmirësonte imazhin dhe reputacionin e kompanisë së tyre.

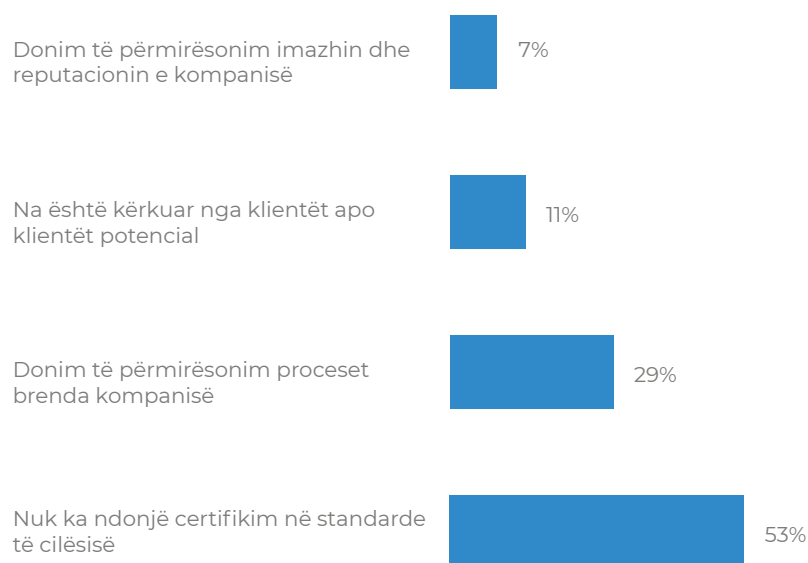

FIGURA 8: CILA ËSHTË ARSYEJA KRYESORE QË KOMPANIA JUAJ KA MARRË NJË STANDARD TË CILËSISË? (N=38)

Kompanive që morrën pjesë në hulumtim iu kërkua të identifikojnë çertifikatat teknike që vlejnë për punonjësit e tyre.

Lista e çertifikatave është e gjatë dhe e larmishme. Më shumë se gjysma e mostrës, përkatësisht 58% prej tyre deklaruan se çertifikimi profesional i menaxhimit të projektit (PMP) vlen për punonjësit e tyre të ndjekur nga çertifikatat e Microsoft-it 53%, Scrum 50%, Cisco 37%, Çertifikatat DecOps 29%, Jira 24%, ISTQB Testues i çertifikuar 18%. Më shumë se një çerek, përkatësisht 29% kane deklaruar çertifikime tjera përkatësisht: Çertifikata AWS, Çertifikata Linux, Azure, Çertifikata të Sigurisë Kibernetike, Çertifikuata e Marketingut Dixhital, Projekt i Blertifikuar i Facebook, Google Partner, Global Enterprise, ITIL, Çertifikata të akademisë së brendshme, Reisswolf Document Management Certification, Vmware, Ec-council, HPE, Dell EmC, Xerox certificates Ndërsa 13% e kompanive kanë deklaruar se asnjë nga çertifikatat nuk aplikohet për punonjësit e tyre.

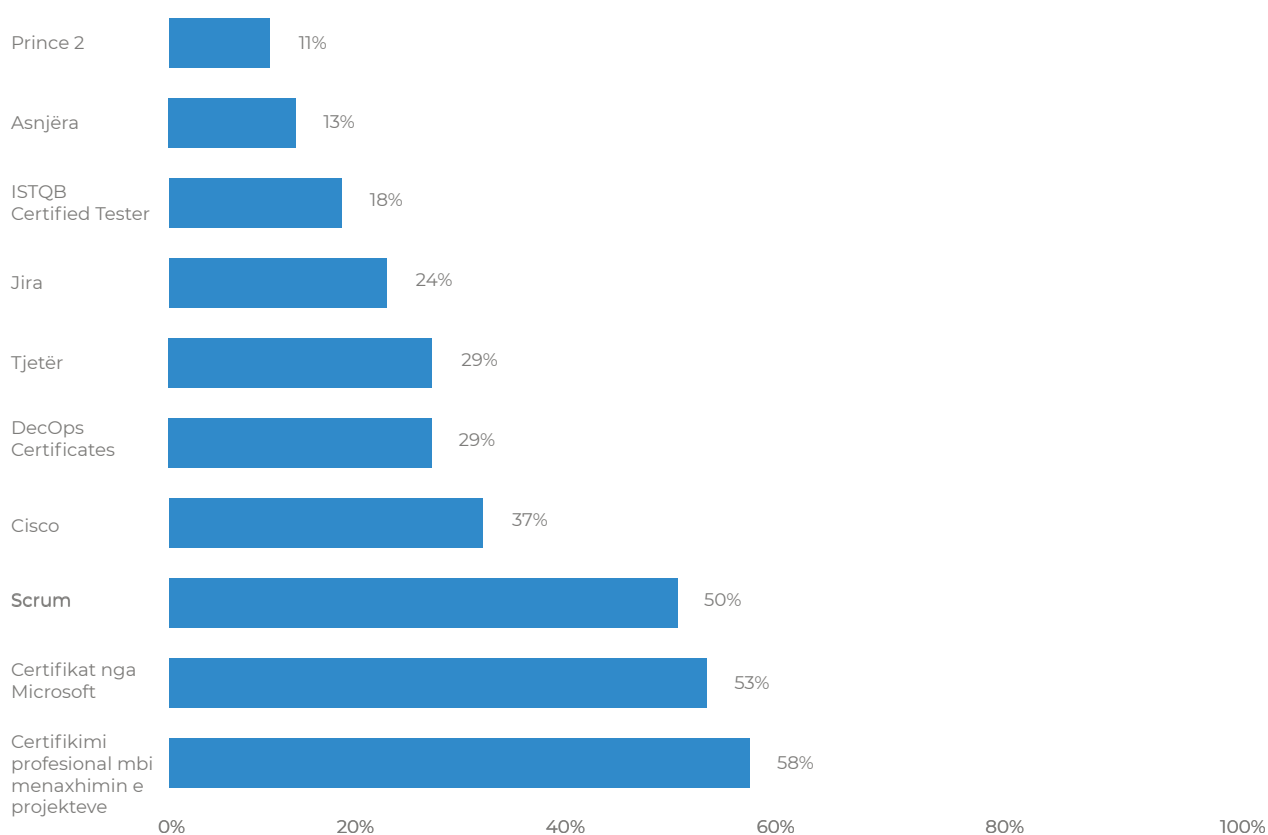

FIGURA 9: CILAT ÇERTIFIKIME TË MËPOSHTME VLEJNË PËR PUNËTORËT TUAJ?? (N=38)

EKSPORTI I SHËRBIMEVE DHE PRODUKTEVE TË TI

Pasiqë një sasi e konsiderueshme ndërmarrjesh punojnë në tregun ndërkombëtar, potenciali dhe përvoja në tregun ndërkombëtar është hulumtuar më tej dhe pjesa vijuese e raportit është e përqëndruar në kete çështje.

Përkatësisht 61% e kompanive të IT që morrën pjesë në këtë hulumtim punojnë në tregun ndërkombëtar, në krahasim me tregun vendor që janë 39% e tregut të tyre.

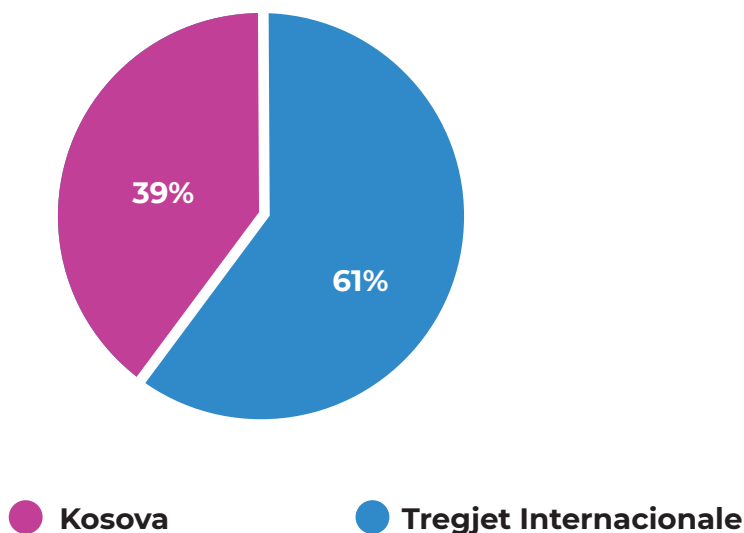

FIGURA 10: CILA ESHTË PËRQINDJA E TREGUT KOMBETARE DHE ATE TE EXPORTIT? (N=37)

Kompanitë kanë gjetur mënyra të ndryshme për të bërë biznes me kompani ndërkombëtare. Sipas deklaratave të kompanive deri më tani, mënyra më e popullarizuar është eksporti i drejtpërdrejtë nga vendi jonë tek klienti jashtë vendit 68%. Të tjerët janë duke bërë biznes nga një degë / degë në tregun e synuar 26%, si Partner Distribues / Partner Lokal (agjent shitjesh) 26%, me një zyrë përfaqësuese 18%, dhe si një ndërmarrje të përbashkët 8%.

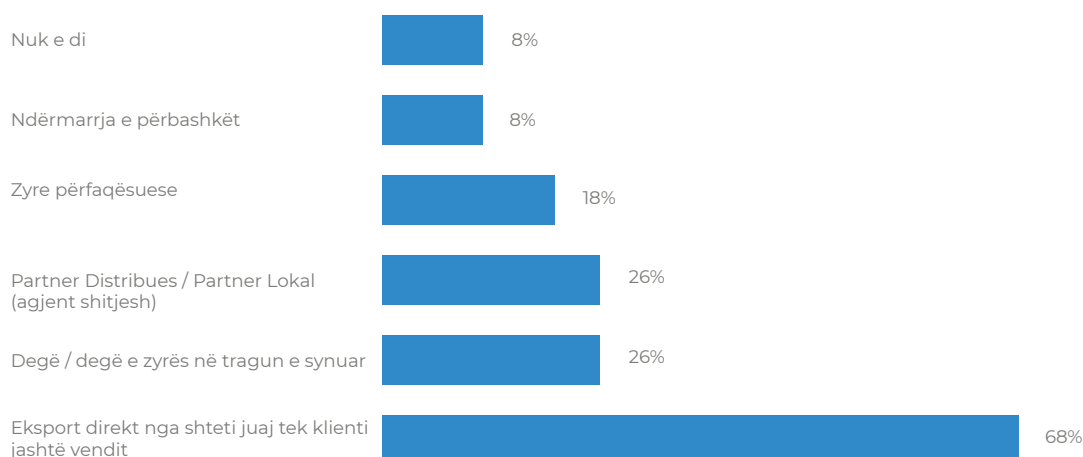

FIGURA 11: SI BENI BIZNES NE TREGJET NDERKOMBETARE? (N=38)

Tabela më poshtë paraqet në detaje tregjet horizontale ku ndërmarrjet janë të angazhuara.

Tregjet horizontale më të njohura janë menaxhimi i dokumenteve 18%, i ndjekur nga Business Intelligence / Data Warehousing, Business process optimization, E-commerce and Product maintenance, Support and Customization (13% secili).

Ndërsa angazhimet më të popullarizuara për tregjet horizontale ndërkombëtar janë Custom Development/Outsourcing 42%, Business Process Optimization 34%, Web design; development and IT consulting 32%, dhe shumë të tjerë.

	TREGU I BRENDSHËM	EKSPORTI
INTELEGJENCA E BIZNESIT MAGAZINIMI I TË DHËNAVE	13%	8%
OPTIMIZIMI I PROCESIT BIZNESOR	13%	34%
SIGURIA E KORPORATES	8%	3%
ZHVILLIMI SOFTUERIK (CUSTOM DEVELOPMENT)/OUTSOURCING	11%	42%
MENAXHIMI I KONSUMATORËVE (CRM)	3%	26%
MENAXHIMI I DOKUMENTEVE	18%	3%
E-COMMERCE	13%	26%
INXHINIERIA DHE ZHVILLIMI I INTEGRUAR	3%	11%
ERP / RRJETI I FURNIZIMIT	8%	11%
IT KONSULENCË	8%	32%
MENAXHIMI I PROJEKTEVE PËR IT	5%	24%
KNOWLEDGE MANAGEMENT / OPERATIONS	3%	13%
MOBILE SOLUTIONS	5%	24%
APLIKACIONET E NAVIGIMIT	-	5%
PRODHIME TË REJA MEDIALE (MULTIMEDIA/ANIMACIONET)	5%	5%
MIRËMBAJTJA E PRODUKTEVE, MBËSHTETJA DHE PËRSHTATJA	13%	26%
SIGURIA E KUALITETIT SOFTUERIK	3%	21%
TOOLS/COTS		5%
DIZAJN DHE ZHVILLIM I WEBIT	11%	32%
SHERBIME TE SIGURISE KIBERNETIKE	-	3%
ZGJIDHJE BANKARE	-	3%
TJERA	-	3%

TABELA 4: NE CILAT TREGJE HORIZONTALE I OFRONI PRODUKTET DHE/APO SHËRBIMET E MËPOSHTME TË IT? (N=38)

Kompanive iu kërkuar gjithashtu të vlerësojnë potencialin e eksportit për vende të ndryshme në botë. Sipas kompanive që morrën pjesë në këtë hulumtim Evropa Qendrore, SH.B.A. dhe Mbretëria e Bashkuar kanë potencialin më të lartë për eksport. Vendet me potencialin më të lartë eksportues që u përmendën në Evropë ishin Zvicra, Gjermania, pastaj Amerika e Veriut (SHBA dhe Kanada) dhe Mbretëria e Bashkuar.

Azia Lindore, Lindja e Mesme dhe Afrika shihen pa potencial për eksport me përkatësisht 41% dhe 21% prej mostres mendojnë kështu. Gjithashtu, një surprizë është se një numër i konsiderueshëm prej 10% mendojnë se eksportimi brenda rajonit (ballkanit) nuk ka potencial.

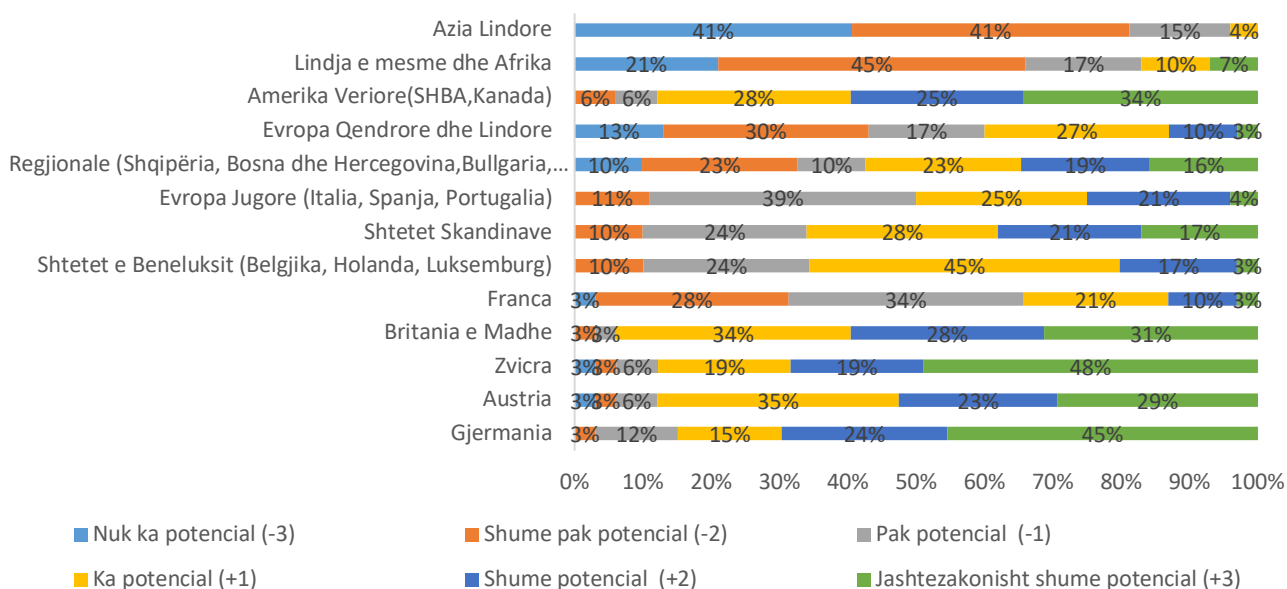

FIGURA 12: JU LUTEM VLERËSONI TREGJET POTENCIALE PËR EKSPORT, TË LISTUARA MË POSHTË (N=27-33)

BURIMET NJERËZORE

Kosova është vendi me popullsinë më të re në Evropë. Më shumë se 70% e banorëve të saj janë nën moshën 35 vjeç, sipas Agjencisë së Statistikave të Kosovës.

Këta të rinjë kanë shumë potencial dhe punojnë me shumë pasion dhe me këta njerëz ndërmarrjet po kanë mundësi që ti zgjerojnë shërbimet e tyre (outsourcë) gjithnjë e më shumë në ditët e sotme.

Sipas kompanive cilësia e punës së tyre është përparësia kryesore e kompanisë së tyre; 92% e kompanive të intervistuar deklaruan këtë bindje. Një numër i konsiderueshëm i kompanive, përkatësisht 84% prej tyre deklaruan se njohuritë teknike (njohja e metodave ose teknikave të bërjes së diçkaje, veçanërisht diçka teknike ose praktike) është gjithashtu një avantazh i tyre. Gjysma e kompanive deklaruan njohuritë sektoriale (njohuri për sektorin specifik dhe kërkesat e sektorit) si avantazh, 42% e kompanive përmendën Njohuria horizontale (aftësia e adoptimit në shumë lloje të ndryshme të industrive nga shumë lloje të ndryshme të klientëve) si avantazh, 40% besojnë se çmimet që ato ofrojnë janë avantazh, 37% besojnë kështu për njohuritë e tyre kulturore, ndërsa 29% besojnë se njohja e gjuhëve është një avantazh.

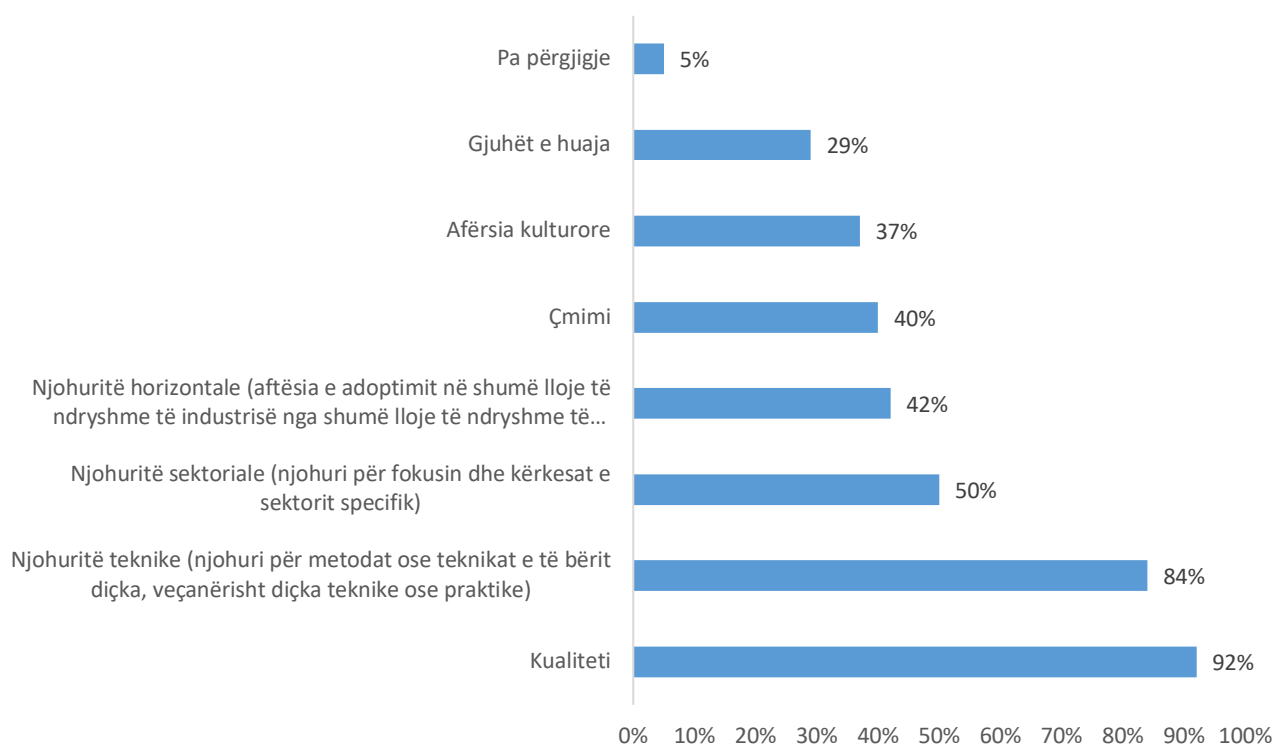

FIGURA 13: CILAT JANË AVANTAZHET THEMELORE TË KOMPANISË SUAJ NË TREGJET NDËRKOMBËTARE?
(N=38)

Kur bëhet fjalë për gjuhët, aftësia për të folur disa gjuhë të kosovarëve përmendet gjithashtu nga kompanitë që morrën pjesë në hulumtim. Pothuajse të gjithë punonjësit e kompanive flasin anglisht 97%, e ndjekur nga gjermanishtja 74%, turqishtja 26%, serbishtja / kroatishtja 24%, frëngjishtja 13%, italishtja dhe spanjishtja 5%.

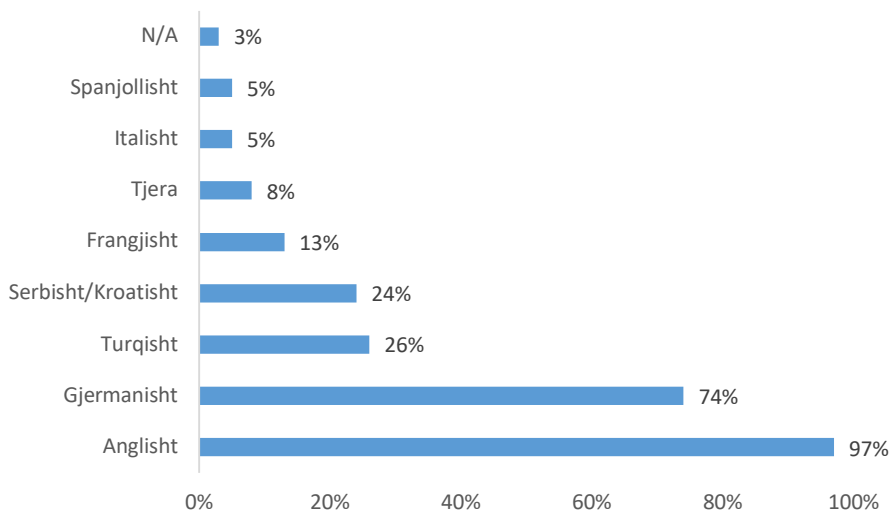

FIGURA 14: CILAT NGA GJUHËT E PËRMENDURA MË POSHTË NJIHEN NGA PUNONJËSIT E JUAJ? (N=38)

Kompanive gjithashtu iu është kërkuar të identifikojnë dhe vlerësojnë pengesat kryesore gjatë bërjes së biznesit në tregun e eksportit. Kërkesat për viza dhe mungesa e kontakteve të biznesit në tregun e synuar janë identifikuar si pengesat kryesore.

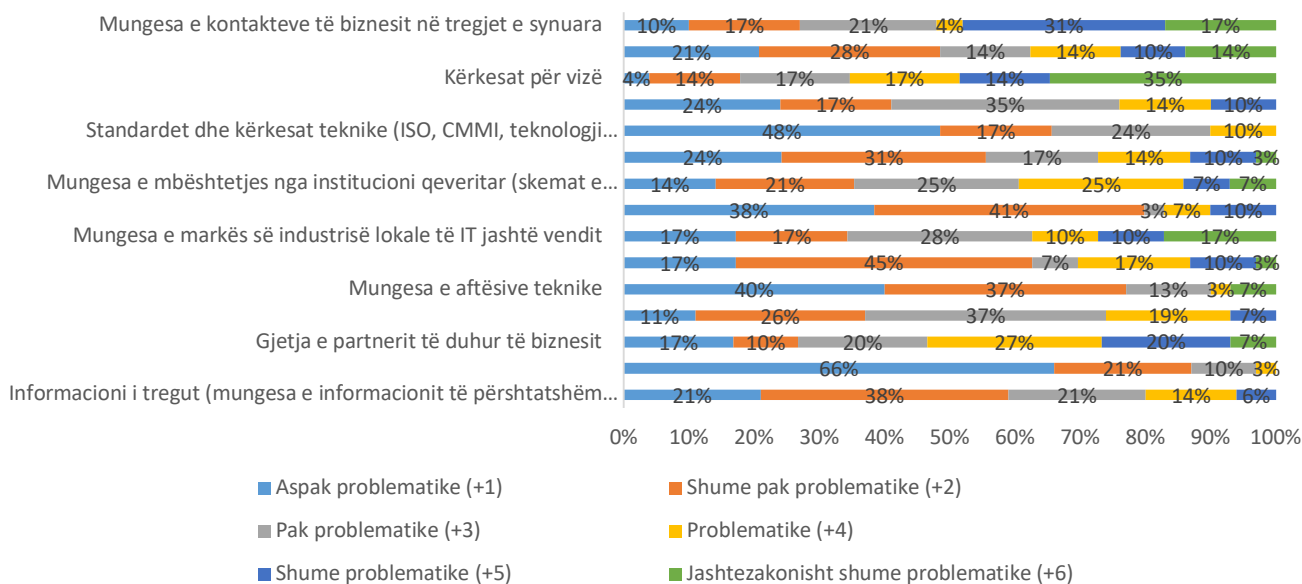

FIGURA 15: JU LUTEM VLERËSONI SFIDAT E MËPOSHTME NË BIZNES ME TREGJE EKSPORTUESE (N=27-30)

PERFORMANCA FINANCIARE

Për të gërmuar më thellë në përfitimet e punës në tregun e eksportit, kompanive që marrën pjesë në hulumtim iu janë kërkuar treguesit financiarë siç është krahasimi i pjesës midis tregut të eksportit dhe punës në tregun lokal dhe pjesës së të ardhurave kompanive.

Mesatarja e deklaruar e të ardhurave për vitin 2017 ishte 1.5 milion Euro, për vitin 2018 ishte 1.2 milion Euro, ndërsa ata besojnë se patën një ulje dhe fitimet për 2019 janë në rreth 1 milion Euro.

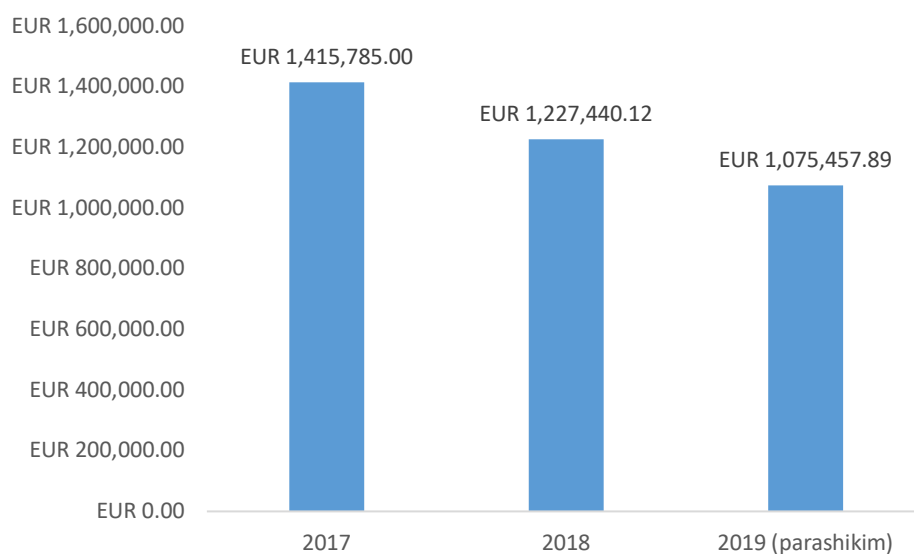

FIGURA 16: CILAT JANË TË ARDHURAT TUAJA VJETORE (NË EURO)? (N=16-18)

Totali i eksporteve tre vitet e kaluara është rritur, 10% krahasuar me vitin 2017. Këtë vit 65% e të ardhurave të kompanive vijnë nga eksporti.

Gjithashtu duhet cekur se të ardhurat nga eksportimi në tregun e BE-së janë pothuajse tre herë më të larta në krahasim me eksportet në vendet jo të BE-së (51% në vendet e BE-së dhe 14% në vendet jo-BE për vitin 2019). Ky trend ishte i ngjashëm në vitin 2018 si dhe 2017 në këtë aspekt.

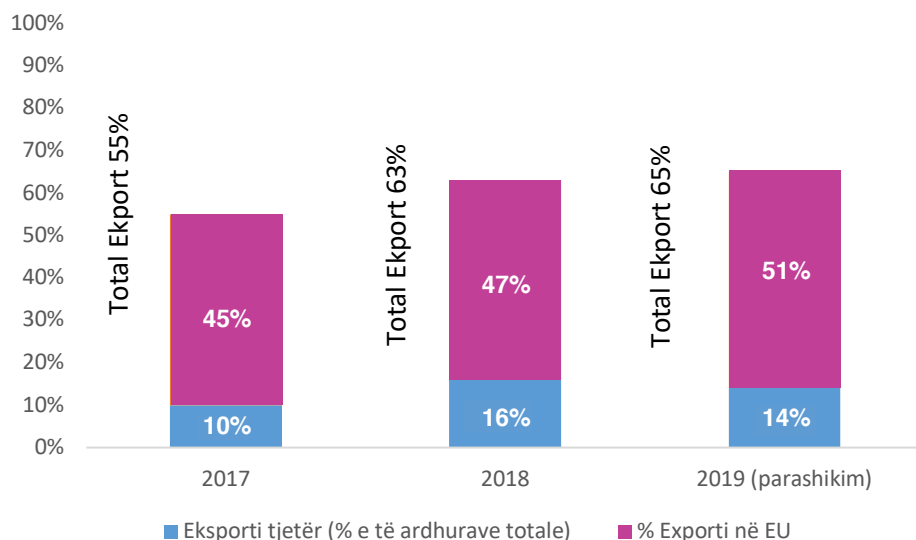

FIGURA 17: SA ISHTE EKSPORTI NË VITIN 2017, 2018 DHE PARASHIKIMI PER 2019? (N=23-24)

Kur flasim për numrin e të punësuarve, numri është rritur në mënyrë të vazhdueshme me një mesatare nga 11 në vitin 2016 në 16 në vitin 2019. Kur shiqojmë nëse ata kanë të bëjnë me klientë të Kosovës apo klientë ndërkombëtarë, numri i të punësuarve që merren me klientë vendas është më i lartë sesa numri i të punësuarve që merret me klientët ndërkombëtarë. Megjithatë mund të shohim se numri i të punësuarve që merren me klientë ndërkombëtarë është dyfishuar që nga viti 2017.

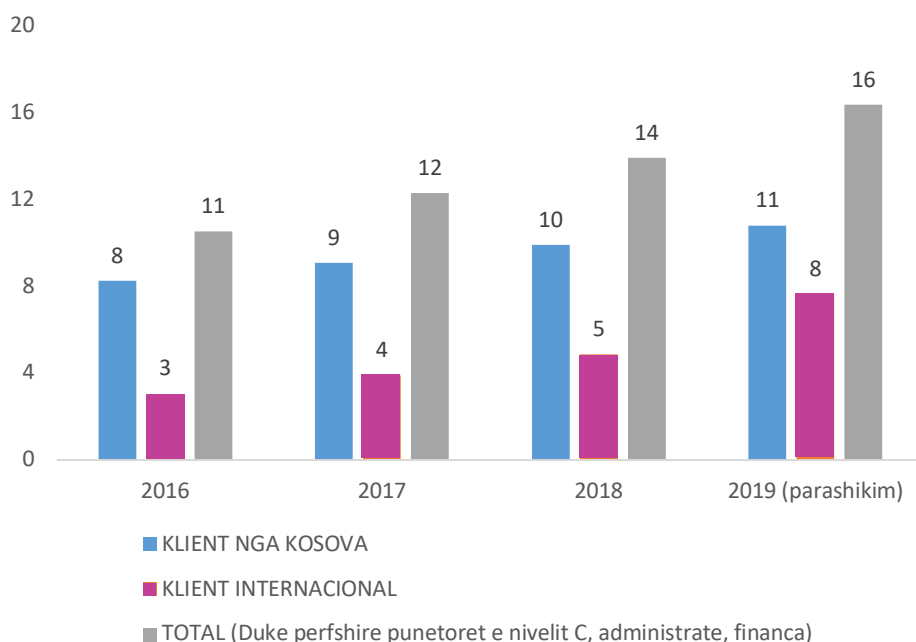

FIGURA 18: JU LUTEM NA TREGONI NUMRIN E PUNËTORËVE DHE BASHKËPUNËTORËVE (NËSE KENI PASUR) PËR VITET NË VIJIM? (N=19)

Shumica e stafit punojnë në detyra teknike me një mesatare prej 14 punonjësve në këtë detyrë, e ndjekur nga detyra të tjera specifike (8 punonjës), niveli C (4 punonjës) dhe administrata dhe financa me një mesatare prej 4 punonjësve.

Kur shikojmë gjininë e atyre punonjësve, ndryshimi më i madh është në detyrat teknike dhe punonjësit e menaxhimit të nivelit C, ku meshkujt dominojnë dy herë më shumë se gratë.

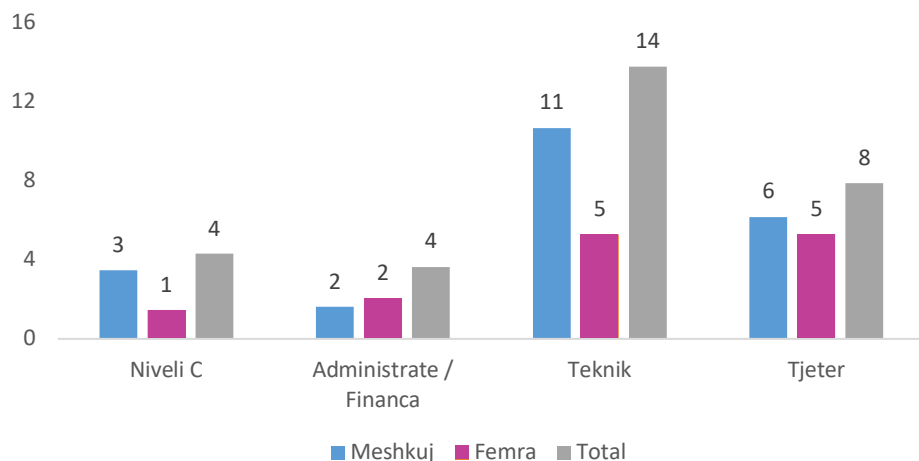

FIGURA 19: STRUKTURA E PUNETOREVE (N=32)

Ne gjithashtu kemi kërkuar që kompanitë të vlerësojnë një normë të ndërrimit së punonjësve, ku 56% e tyre deklaruan nivelin e ndërrimit nën 10%, 42% të kompanive deklaruan një normë ndërrimi 10-25% dhe vetëm 3% deklaruan se kanë 25% ose shkallë më të lartë të ndërrimit të punëtorëve të tyre.

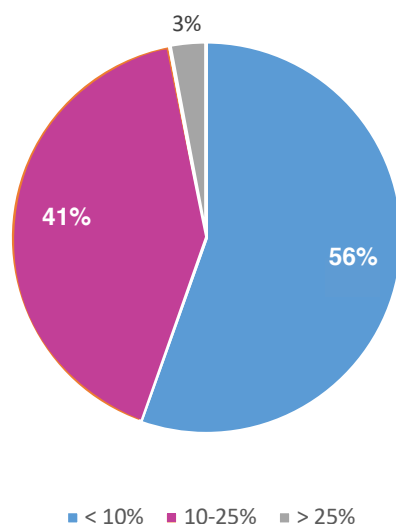
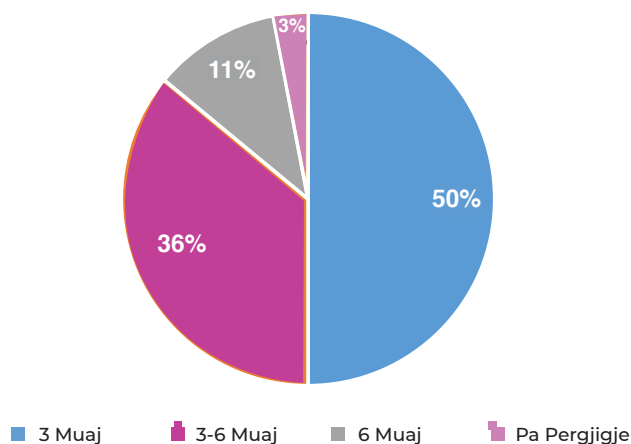

FIGURA 20: SA ËSHTË PËRQINDJA E NDËRRIMIT TË PUNONJËSVE TUAJ (TURNOVER RATE)? (N=36)

Edhe pse shkalla e ndërrimit nuk është aq e lartë, kompanitë gjithashtu besojnë se ato lehtë do të gjejnë punonjës të rinj. Gjysma e kompanive besojnë se do të gjejnë një punonjës të ri në më pak se 3 muaj, 36% besojnë se do të gjejnë një punonjës të ri në kohë prej 3-6 muaj, dhe 11% në mendojnë se do të ju duhej më shumë se 6 muaj për të gjetur një punëtorë të ri.

FIGUAR 21: SA KOHË JU DUHET PËR TË ZEVENDESUAR PUNËTORET QË E LENE PUNËN? (N=36)

Kompanitë kanë deklaruar edhe pagën mesatare mujore për tituj të ndryshëm të punës së punonjësve të tyre.

Mesatarisht për të gjithë titujt e vendeve të punës ata kanë deklaruar se ka pasur rritje të pagave për vitin 2019.

Paga mesatare më e lartë për 2019 prej 1,336 EUR është marrë nga Menaxherat që bëjnë Zhvillimin e Biznesit, me një rritje prej 136 EUR krahasuar me vitin e kaluar, dhe pasuar nga Menaxherat e Projekteve të cilët marrin mesatarisht 1,106 EUR në vit me një rritje prej 65 EUR krahasuar me vitin e kaluar.

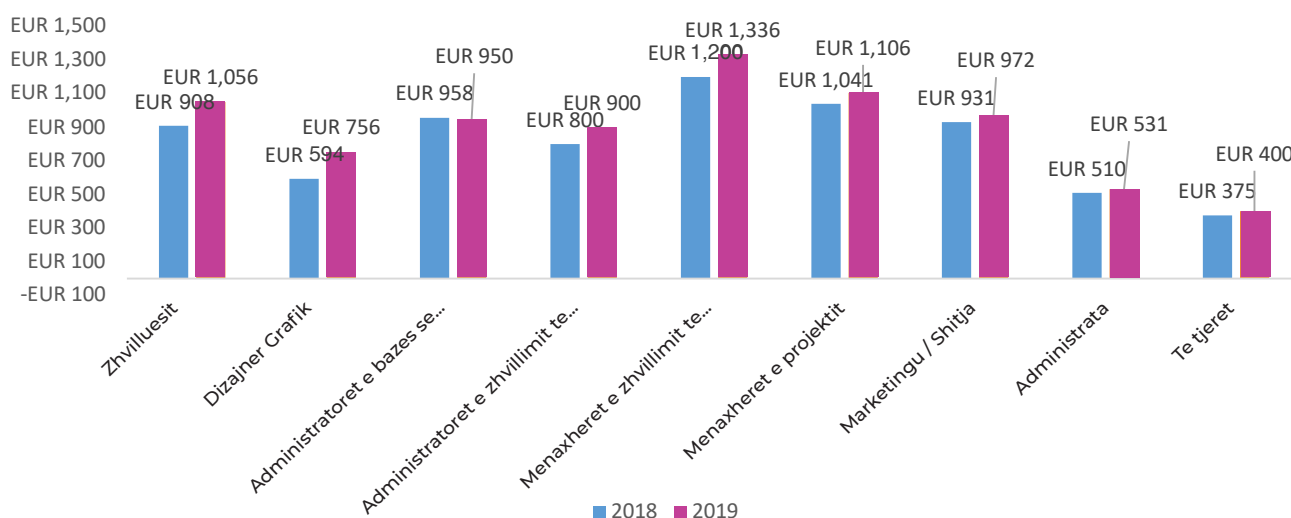

FIGURA 22: SA KANE QENE TË ARDHURAT MUJORE MESATARE (SIPAS KONTRATES SE PUNES) PËR 2018 DHE PARASHIKIMET PËR 2019, PËR POZITAT E MEPOSHTME? (N=8-19)

Ndërsa Zhvilluesit duket se marrin normën më të lartë mesatare të fatureshme prej 30 EUR në orë, e ndjekur nga Menaxherët e Projektit me 29 EUR në orë, Administratorët e Bazës së të Dhënave me 27 EUR në orë, Administratorët e Sistemit me 25 EUR në orë, Menaxhuesit e Zhvillimit të Biznesit 24 EUR në orë, dhe më cmim me të ulët paguhet Dizajneri Grafik me 21 EUR në orë.

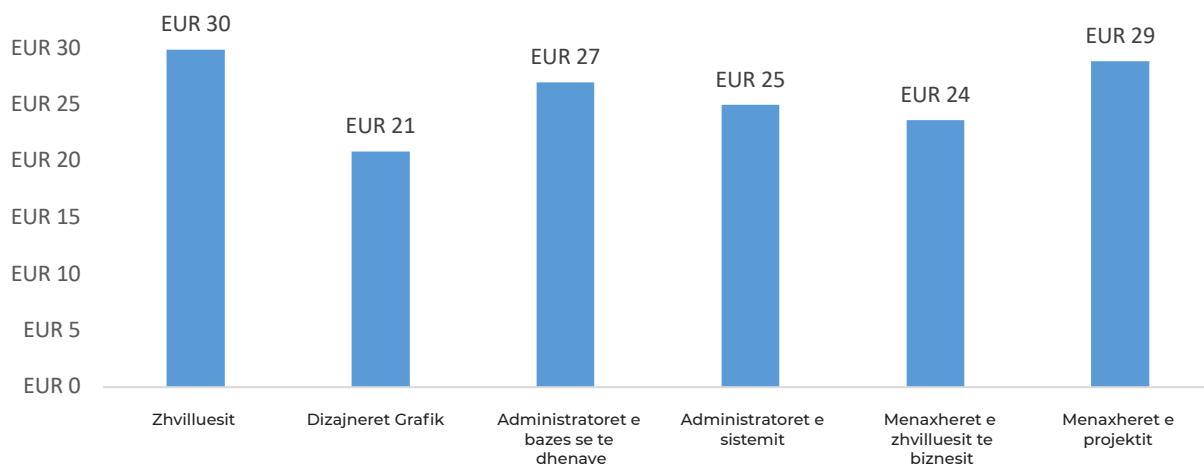

FIGURA 23: NORMA MESATARE E FATURESHME (N=8-19)

Kur u pyetën për nevojën që kompanitë mund të kenë për punëtorë të kualifikuar, shumica e kompanive, 83% prej tyre deklaruan se përballen me një deficit të punëtorëve të kualifikuar.

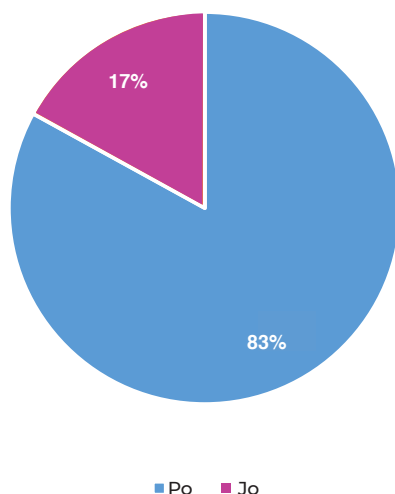

FIGURA 24: A PËRBALLET KOMPANIA JUAJ ME DEFICIT TË PUNËTOREVE TË KUALIFIKUAR? (N=38)

Ndërsa për sa i përket mënyrave se si këto kompani përballen me deficitin e punëtorëve, mënyrat më të shpeshta janë duke investuar në trajnime dhe çertifikime të punëtorëve të tyre. Investimi më i shpeshtë është trajnimi brenda kompanisë me një mesatare prej 5,200 EUR në vitë, i ndjekur nga trajnime të tjera specifike me rreth 5,000 EUR në vitë. Investimet bëhen gjithashtu nga trajnime të jashtme të bazuara në konsulent me një vlerësim prej 3,375 EUR në vitë, e ndjekur nga programe speciale të çertifikimit me 3,250 EUR dhe së fundmi me përcjellje të punës se dikujt tjetër të stafit me rreth 2.750 EUR çdo vit.

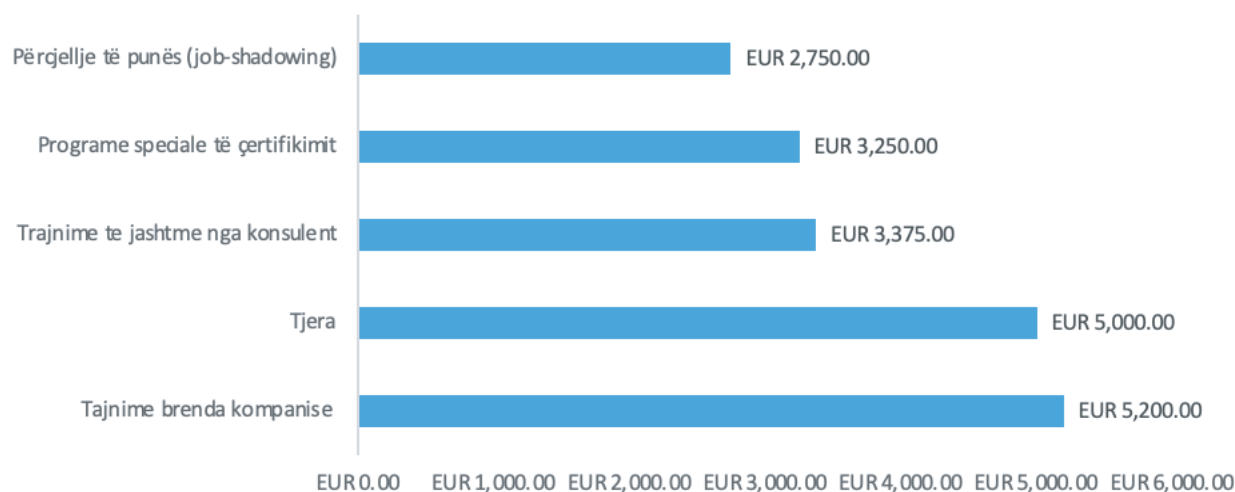

FIGURA 25: SI PERBALLEN ME DEFICITIN E PUNETOREVE TE SHKATHET? (N=38)

Ne kemi kërkuar nga kompanitë gjithashtu të vlerësojnë ndryshimet në lidhje me numrin e punonjësve të profileve të ndryshme.

Kompanitë në përgjithësi presin rritje të numrit të punonjësve me detyra të ndryshme, veçanërisht për Zhvilluesit dhe Menaxherët e Zhvillimit të Biznesit dhe Menaxherët e Projektit. Më shumë detaje lidhje me këtë janë paraqitur në tabelën më poshtë.

	-50% -----	-25% Ulje	-10%-----	±0%	+10% -----	+25%Ngritje	+50%-----
Zhvilluesit		3%		9%	15%	52%	21%
Dizajneret Grafik		4%		44%	41%	11%	-
Administratorët e bazës së të dhënave		-	-	50%	38%	13%	-
Administratorët e sistemit		-	-	31%	42%	27%	-
Menaxherët e zhvillimit të biznesit		-	-	25%	43%	29%	4%
Menaxherët e projektit		-	-	23%	47%	23%	7%
Marketingu / Shitja		-	-	24%	48%	21%	7%
Administrata		-	-	50%	43%	7%	
Të tjerët		-	-	47%	32%	16%	5%

TABELA 5: SI PO PARASHIKONI QE DO TE NDRYSHOJE NUMRI I PUNETOREVE VITIN E ARDHSHEM? (N=33)

Për më tepër kompanitë vlerësuan ndryshime në lidhje me pagat e punonjësve të profileve të ndryshme. Pritjet janë të ngjashme edhe për pagat. Kompanitë në përgjithësi presin rritje të pagave për njerëzit që punojnë në sektorin e IT.

Më shumë detaje lidhje me këtë janë paraqitur në tabelën më poshtë.

	-50% --- ---	-25% Ulje	-10% --- ---	±0%	+10% --- ---	+25%Ngritje	+50% --- ---
Zhvilluesit	-	-	-	12%	46%	33%	9%
Dizajneret Grafik	-	-	-	44%	44%	11%	-
Administratorët e bazës së të dhënave	-	-	-	36%	52%	8%	4%
Administratorët e sistemit	-	-	-	19%	65%	12%	4%
Menaxherët e zhvillimit të biznesit	-	-	-	35%	39%	23%	4%
Menaxherët e projektit	-	-	-	18%	54%	25%	4%
Marketingu / Shitja	-	-	-	35%	45%	21%	-
Administrata	-	-	-	45%	55%	-	-
Të tjerët	-	-	-	62%	33%	5%	-

TABELA 6: SI PO PARASHIKONI QË DO TË NDRYSHOJNË TË ADHURAT E PUNETOREVE VITIN E ARDHSHEM? (N=33)

Në fund kemi shtruar një pyetje interesante për kompanitë, ku kemi kërkuar nga ata që të vlerësojnë faktorët që ata besojnë se mund të ndikojnë në biznesin e tyre.

Mendimet për faktorët që mund të kenë influencë më të lartë në biznesin e tyre janë mjaft të ndryshme dhe mendimet janë të ndryshme midis kompanive të intervistuar për këtë hulumtim. Disa ndërmarrje, përkatësisht 22% prej tyre besojnë se politika qeveritare ka një ndikim të lartë në biznesin e tyre, nga ana tjetër 13% e kompanive besojnë se politika qeveritare nuk ka asnjë ndikim. Tregu i burimeve njerëzore gjithashtu duket të jetë një faktor interesant, ndërsa 19% e kompanive besojnë se tregu i burimeve njerëzore ka një influencë të madhe në biznesin e tyre.

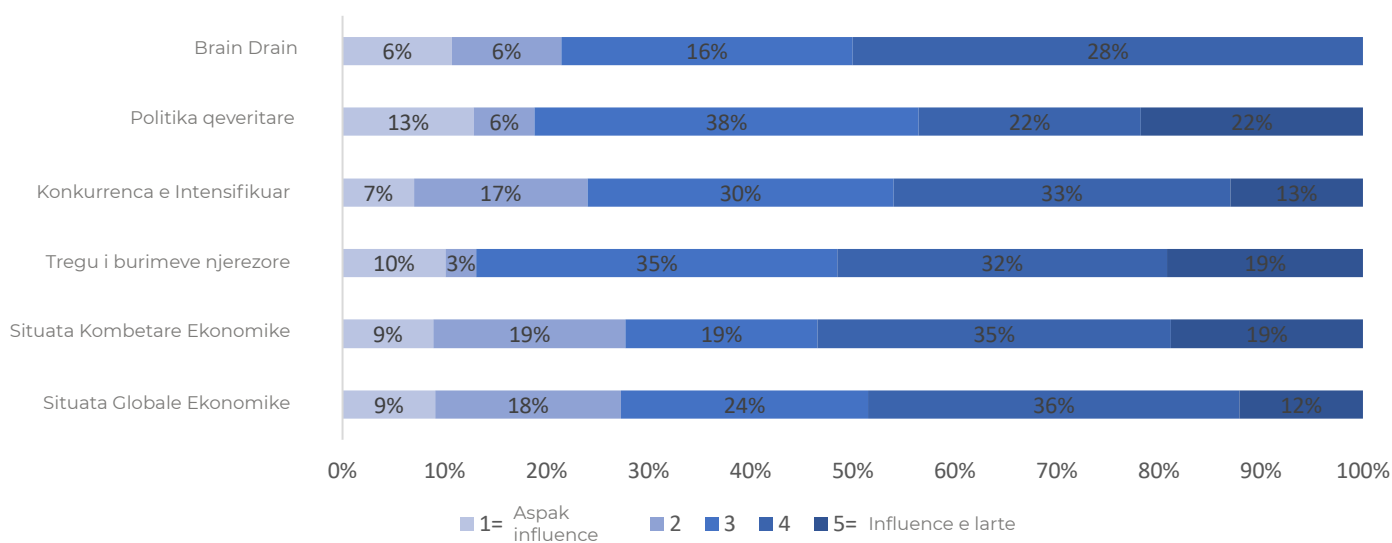

FIGURA 26: DUKE I KONSIDERUAR RRETHANAT AKTUALE, CILI ËSHTË NDIKIMI I FAKTORËVE NË VIJIM, NË ZHVILLIMIN E BIZNESIT TUAJ? (N=31)

**Rexhep Mala 28A
10000 Prishtinë, Kosovë
+383 38 77 11 80 ext. 501
info@stikk.org**

www.stikk.org